

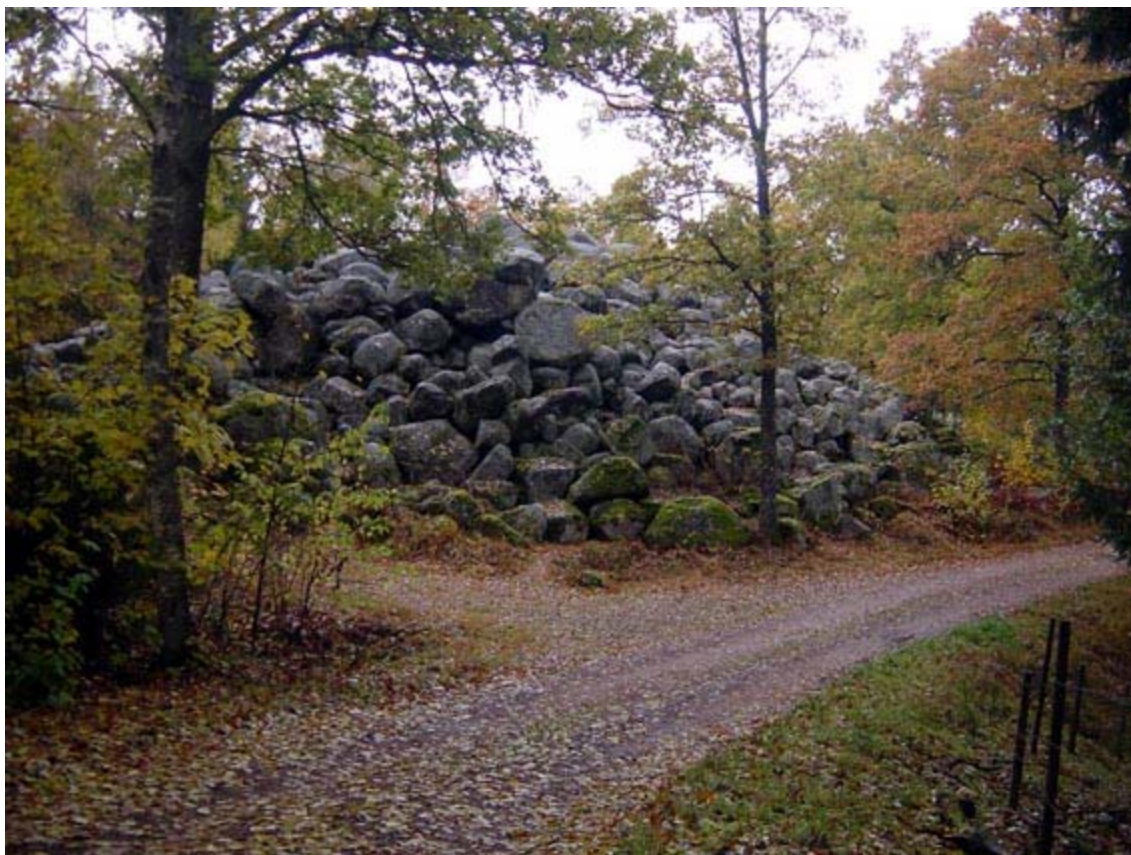
Om Antamåla rör och Erik Ingelsson

Röret har haft flera namn genom tiderna, från 1500-talet och framåt: Ermite rör, Anta rör och flera, nu senast Antamåla rör. Så länge kartor och skriven historia funnits har det varit ett gränsmärke, först mellan två riken (Danmark och Sverige) och sedan mellan två landskap (Småland och Blekinge) efter freden i Roskilde 1658. Så sent som i mitten av 1800-talet skrev en lantmätare att gränsen gick ”rätt över” röret. Sedermera har gränsen justerats så att den nu går i en bäck vid rörets södra kant. Det ligger alltså i Småland men bästa vyn mot röret är från p- och vändplatsen på Älmtamålasidan.

Att det funnits en istid började forskare tro och tänkta först mot 1800-talets mitt och det verkar ha dröjt in på 1900-talet innan det kom in i skolans läroböcker. Att röret var en isälvsavlagring kunde människorna i gammal tid inte veta så de var tvungna att hitta egna förklaringar till så märkliga naturskapelser som Antamåla rör, 20 alnar högt och 200 alnar långt.

Berättelsen nedan är ur Erik Ingelssons ”Berättelser från Älmtamåla med omnejd”, redigerad och utgiven av Älmtamåla Skolrotets Intresseförening, första gången 1992. Erik Ingelsson var född 1913. Han växte upp hos sina morföräldrar i Sjunnamåla, där de ägde och brukade en mindre gård. Som vuxen flyttade han till en fastighet i grannbyn Älmtamåla och bodde där ensam till sin död 1991. Han försörjde sig som jordbruks- och skogsarbetare. Under senare delen av sitt liv skrev han ner vad han hade hört berättas och lärt sig om bygden och de människor som bott i torp och backstugor där. Kort före sin död överlämnade han sina manuskript till föreningen med en önskan att berättelserna skulle spridas till en vidare krets. Föreningen tog med tacksamhet emot materialet.

Allan Persson, Älmtamåla Skolrotets Intresseförening

ANTA RÖR

Av Erik Ingelsson

Anta rör ligger visserligen några meter in i Småland, men bör väl anses som ett gränsmärke där det ligger vid gränsen mellan Småland och Blekinge, där två socknar och tre byar möts. Där var ju förr gräns mellan Sverige och Danmark. Det finns liknande stenrösen i trakten, som väl har kommit till på samma vis, men där finns det också jord och grus bland stenarna. Anta rör består bara av rundslipade stenblock, som landisen lade av sig en gång mellan två backar. Stenarna är lite större på den östra sidan än på den västra. Stenmassorna har av fackfolk uppskattats till mellan tolv och femton tusen kubikmeter.

Att röret är en istidsskapelse är man väl överens om nuförtiden, men de som bodde i trakten förr visste bättre. Man trodde följande:

Det var en jättekvinna som bar dit röset en gång i tiden. Hon hade kommit längs blekingegränsen med en massa sten i sitt förkläde. Vid sjön Yen hade förklädesbandet brustit. Hon hade tappat hälften av stenarna. Mitt i all förtreten hade en kyrkklocka börjat ringa uppåt Småland. Trollen och jättarna avskydde kyrkor och människoboningar. Hon tog en sten och kastade den. Men trollen och jättarna var för det mesta vindögda. De träffade sällan. Om inte stenen har blivit bortstudad vid någon kyrkogårdsrenovering, så ligger den väl kvar än. Algutsboda har nämnts i sammanhanget. Hälften av stenarna ligger ju kvar i sjön, men det blev ett stort rör i alla fall. Tolv meter högt lär det vara. Men att det skulle gå att se elva kyrktorn från toppen måste vara fel. Flera av de närmaste kyrkorna hade inga torn.

Förr i tiden hade det bott troll i röret. Det gjorde det alltid på sådana här ställen. Trollen var skygga, men man råkade ändå få se dem, påstod man. Det hade förekommit ett visst umgänge mellan trollen och ortsbefolkningen, enligt sägnen. När man skulle slakta och byka hade man lånat grytor av dem. Om man gick till röret på kvällen och ropade att man ville låna en gryta, så kunde man komma nästa morgon och hämta den. Då var den utställd. Någon ögonkontakt med människor ville trollen inte ha. Men senare missköttes låningen på ett fullt sätt från ortsbefolkningens sida. Det var brukligt att lägga i någon gåva i grytan som tack för lånet, t ex en fläskbit eller en korb, när man hade slaktat, men en gång hade någon tagit bort gåvan och gjort sina behov i grytan. Sedan tog den trafiken slut.

Det går en liten, smal väg förbi röset på den östra sidan, men förr i tiden hade det gått en väg på den västra sidan, strax vid sidan om. Det lär ha varit en av smålänningarnas vägar till Blekinge och kusten. Man kan ännu se vägbanan genom skogen.

Det skall ha funnits en ingång ner i röret, men folk som har krupit in där har aldrig kommit ut igen, har man berättat i Vissefjärda. Där finns nog många irrgångar att krypa vilse i och håll att falla ner i. En båtsman från Saleboda, som hade flyttat till Eremitemåla på 1880-talet, hade en son, som hette Karl-Johan. Det var en djärv och företagsam yngling, efter vad man har hört. Han som var soldat för Eremitemåla rote hette vid den tiden Tengblad. Han och Ankaringens Karl-Johan knöt ihop oxtömmar och gick ner i ingången. Där fanns valv och utrymme, hade de berättat; salar, hade de sagt. Soldaten tog senare sin familj med sig och rymde från sin tjänst till Amerika. Karl-Johan följde med. De kom aldrig tillbaka. Deras bedrift föll väl i glömska.

En kvinna i trakten blev mentalsjuk. Hon fick för vana att driva iväg ibland. En gång, när man sökte efter henne, fann man henne sittande vid Anta rör. Ett par karlar gick dit och välte ner sten i ingången.

I närheten av röret fanns förr ett torpställe, där man för länge sedan hade haft en pojke, som var ovanligt ful, till och med för ful för att vara en torparunge. Det fanns de som

trodde att han var en bortbyting, utbytt i vaggan av trollen. Sådant hände förr i tiden, trodde man. Till en del andra skönhetsfel hade han haft polyper i näsan. Polyperna växte med pojken. De räckte ner över mun. Med polyperna följde talsvårigheter. Det var inte bara trollen, som torpet hade haft omak av på den tiden. Det fanns även vargar då. Torparen hade haft granris till tak på getaskjulet. En natt hade vargarna rivit av granriset och tagit getterna.

På en gård i närheten skulle man bygga ett nytt hus. Bonden tog sig för att kila sten till stengrunden. I röret fanns det gott om sten, tyckte han. Han högg ut några block och baxade dem på trälavar ner på vägen. Men han fick inte ta så många, för en natt kom trollen och knackade på dörren, har det berättats. Men troligen var det någon från landsantikvariern som kom och knackade på. Röret fridlystes därefter.

Många är de Ortsbor, turister och skolklasser som har varit där och tittat och klättrat på röset. Många är de skor och träskor och varjehanda föremål som har tappats ner i hålorna.

Anta rör lär också ha varit en offerplats. Om man gick dit och lade mat eller gåvor av något slag, så skulle detta ge tur med djur och grödor. Man kan ju alltid försöka. Vad det var för troll man såg vet ingen. Kanske har förrymda människor hållit till där.

Anta rör: stort och grått och mäktigt ligger det där och ruvar på sina hemligheter.